

## FDI جنوب - جنوب در مقابل FDI شمال - جنوب:

### مقایسه تحلیلی ایران با کشورهای سندچشم‌انداز

میترا رحمانی<sup>۱</sup>

پذیرش: ۱۳۹۳/۰۲/۲۵

دریافت: ۱۳۹۲/۱۱/۰۱

#### چکیده:

هدف این مقاله، کنکاش در تعیین سهم کشورهای شمال و جنوب در جریان ورودی FDI به ایران و کشورهای سندچشم‌انداز (کشورهای منطقه آسیای جنوب غربی شامل آسیای میانه و قفقاز، خاورمیانه و کشورهای همسایه ایران) است. مطابق سندچشم‌انداز تا سال ۱۴۰۴ ایران می‌بایست در بین کشورهای نامبرده جایگاه اول اقتصادی و علمی را داشته باشد. از آنجایی که FDI نقش مهمی در فرآیند رشد و توسعه کشورها بازی می‌کند، این مقاله به مقایسه تحلیلی جریان ورودی FDI به ایران و سایر کشورهای منطقه آسیای جنوب غربی پرداخته است. در این مقاله جریان ورودی FDI به این کشورها مورد بررسی قرار گرفت و میزان تمرکز (شاخص هرفیندال) جریان ورودی FDI از کشورهای شمال به ایران و سایر کشورهای منطقه محاسبه شد. نتایج این مطالعه نشان می‌دهد جایگاه ایران در جذب FDI در بین کشورهای انتخابی منطقه جنوب غربی آسیا رتبه ۱۲ است. برای دستیابی به موقعیت برتر در منطقه و جذب FDI لازم است ایران برای جذب جریان سرمایه‌گذاری خصوصاً از کشورهای جنوب تلاش مضاعفی داشته باشد.

واژگان کلیدی: سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، شمال، جنوب، ایران، آسیای جنوب غربی.

طبقه‌بندی JEL: F21, F23, E22.

۱. فوق لیسانس توسعه اقتصادی و برنامه‌ریزی، استادیار، عضو هیأت علمی موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی،

Rahmanimitra@Hotmail.com

## ۱. مقدمه

در جهان امروز که اقتصاد به سرعت در حال جهانی شدن است، FDI از جمله مهمترین عواملی است که می‌تواند به بهره‌وری اقتصادهای ملی کمک کند. حتی کشورهای توسعه یافته نیز برای ادامه رشد و حفظ عملکرد اقتصادی خود در حد مطلوب به ورود FDI نیاز دارند. به نحوی که سهم بزرگی از جریان ورودی FDI به مثلث ایالات متحده آمریکا، اتحادیه اروپا و ژاپن راه می‌یابد. به‌طور حتم کشورهای در حال توسعه برای افزایش بهره‌وری و توسعه اقتصادی نیاز بیشتری به جریان ورودی FDI دارند. بدون ورود FDI دستیابی به توسعه اقتصادی بسیار مشکل خواهد بود. در اینجا یادآوری این نکته خالی از لطف نیست که آزادسازی تجارت تحت قوانین سازمان جهانی تجارت نیز به جریان FDI جهانی معنای ویژه‌ای بخشیده است.

ورود FDI نیاز به برقراری شرایط معینی دارد. شرایطی که قطعاً ایجاد و حفظ آن به منظور محیطی امن برای سرمایه‌گذاری در تمام کشورهای جهان ممکن نیست. این مسئله باعث ایجاد فضای رقابتی در جذب FDI می‌شود. بنابراین کشورهایی در این عرصه موفقند که محیط مناسبی برای جذب FDI فراهم کرده باشند.

گزارش سرمایه‌گذاری جهانی در آستانه هزاره سوم نشان می‌دهد که عملکرد کشورهای در حال توسعه و از جمله کشورهای منطقه آسیای جنوب غربی در سال‌های پس از هزاره سوم رو به بهبود بوده است. طبق گزارش‌های سرمایه‌گذاری جهان که توسط آنکتاد برای سال‌های دهه اول هزاره سوم منتشر شده است، جریان ورودی FDI به کشورهای در حال توسعه طی این دهه افزایش داشته است. بخش قابل توجهی از این جریان از سایر کشورهای در حال توسعه سرچشمه گرفته است. این بخش از FDI تحت عنوان FDI جنوب - جنوب شناخته می‌شود. این نوع از جریان FDI به رشد اقتصادی کشورهای در حال توسعه کمک کرده و منافع توسعه‌ای قابل توجهی برای کشورهای منبع و دریافت‌کننده خواهد داشت. آنه‌میروکس<sup>۱</sup> (رئیس تیم تهیه‌کننده گزارش سرمایه‌گذاری جهانی آنکتاد) بخشی از شروع تغییر در ساختار اقتصاد جهان را ناشی از شکل‌گیری شرکت‌های چند ملیتی کشورهای در حال توسعه می‌داند که از نتایج FDI جنوب - جنوب به شمار می‌آید.<sup>۲</sup>

1. Anne Miroux.

2. Subhasis Bera & Shikha Gupta(2009).

ولز دلایلی را برای مفید بودن پررنگ‌تر شدن نقش کشورهای جنوب در FDI در کشورهای در حال توسعه بیان می‌دارد. بنا به نظر وی، رشد جریان FDI جنوب- جنوب نشان از همگرایی مالی کشورهای در حال توسعه دارد. همچنین جریان FDI جنوب- جنوب از روندی متفاوت از آنچه باعث FDI شمال- جنوب می‌شود، پیروی می‌کند. این مسئله باعث خواهد شد که جریان FDI بین کشورهای جنوب از بحران‌های مالی کشورهای توسعه یافته و سایر شرایط مشابه تاثیرپذیری کمتری داشته باشد. همچنین شرکت‌های چند ملیتی جنوب- جنوب اغلب توسط مدیران محلی اداره می‌شوند و به دلایل شناخت این مدیران از شرایط اقتصادی و سیاسی کشورهای در حال توسعه این شرکت‌ها دارای هزینه‌های بالاسری کمتری نسبت به FDI شمال- جنوب می‌باشند.<sup>۱</sup>

این مقاله با هدف بررسی جریان ورودی FDI به ایران و کشورهای سند چشم‌انداز پایه‌گذاری شده است. کشورهای منطقه آسیای جنوب غربی و از جمله ایران زیر مجموعه‌ای از کشورهای جنوب به شمار می‌روند. این گروه در برگیرنده بخشی از کشورهای در حال توسعه است. مطابق اهداف سند چشم‌انداز تا سال ۱۴۰۴ ایران می‌بایست دست یافته به جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه‌ی آسیای جنوب غربی (شامل آسیای میانه، قفقاز، خاورمیانه و کشورهای همسایه) با تاکید بر جنبش نرم‌افزاری و تولید علم، رشد پرشتاب و مستمر اقتصادی، ارتقای نسبی سطح درآمد سرانه و رسیدن به اشتغال کامل باشد. با توجه به این اهداف این مقاله با هدف مقایسه تحلیلی جریان ورودی FDI به ایران و سایر کشورهای منطقه آسیای جنوب غربی شکل گرفت. هدف اصلی این مقاله، کنکاش در تعیین سهم کشورهای شمال و جنوب در جریان ورودی FDI به کشورهای این منطقه است. بدین منظور در ابتدا مروری کلی بر جریان ورودی FDI به کشورهای منطقه آسیای جنوب غربی ارائه خواهد شد. در ادامه با انتخاب کشورهای موفق این منطقه در جذب FDI سعی خواهد شد تا حد ممکن این جریان بر اساس ورودی از کشورهای شمال و کشورهای جنوب جداسازی گردد. به دنبال آن با توجه به امکان دسترسی به آمار و اطلاعات میزان تمرکز این کشورها در ارتباط با ورودی FDI از کشورهای شمال مورد توجه قرار خواهد گرفت.

---

1. Wells(1983).

## ۲. ادبیات موضوع

در نظریه‌های جدید اقتصادی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی علاوه بر اینکه به عنوان بخشی از سرمایه‌گذاری محسوب می‌شود و از عوامل موثر بر رشد اقتصادی است، به لحاظ موثر بودن در جذب دانش، فنآوری و شیوه‌های جدید مدیریتی نیز در فرآیند رشد و توسعه اقتصادی موثر است. این مسئله نقش سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در رشد و توسعه اقتصادی را دوچندان می‌کند. در گذشته در خصوص ورود سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به کشور میزبان نظرات متفاوتی وجود داشت. برخی کشورها به دلایلی چون به خطر افتادن استقلال اقتصادی، تعدیلات سیاسی لازم و تبعات فرهنگی برای جذب FDI با عدم اطمینان مواجه بودند. ولی امروزه اکثر کشورهای جهان به این باور رسیده‌اند که جذب سرمایه‌خارجی با رفع کمبود سرمایه، دانش و تکنولوژی و تکنیک‌های جدید مدیریتی با خود به همراه می‌آورد<sup>۱</sup>. به همین دلیل حتی کشورهای پیشرفته نیز برای مناسب نمودن بستر ورود سرمایه خارجی سعی در شناسایی عوامل موثر بر آن و انطباق آن با وضعیت موجود دارند.

مطالعات تجربی نشان از اهمیت سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در رشد و توسعه اقتصادی داشته و بسیاری از مطالعات به دنبال یافتن عوامل جذب FDI بوده‌اند. مطالعه‌ای با عنوان «تعیین‌کننده‌های مکانی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کشورهای در حال توسعه» در مورد ۳۱ کشور در حال توسعه عوامل تعیین‌کننده FDI را بررسی و برای توضیح جریان ورودی FDI از مدل جاذبه تعدیل‌شده استفاده کرده است. نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که عواملی چون اندازه بازار، رشد تولید ناخالص داخلی، دستمزد کارآی بخش صنعت، ذخیره سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و باز بودن اقتصاد بر میزان FDI موثر هستند<sup>۲</sup>. مطالعه دیگر با عنوان «اثر سیاست‌های دولت و موافقت‌نامه‌های سرمایه‌گذاری بر جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به کشورهای در حال توسعه» نشان می‌دهد که موافقت‌نامه سرمایه‌گذاری با کشورهای در حال توسعه دارای اثر مثبت بر FDI است. در حالی که موافقت‌نامه‌های منطقه‌ای دارای اثرات متفاوتی بر FDI هستند<sup>۳</sup>.

1. Frawsen & Josefsson(2004 ).

2. Chen Chunlai(2004).

3. Rashmi Banga(2003).

مطالعه دیگری که کشورهای منطقه آسیای جنوب غربی را هدف قرار داده‌اند مطالعه دابور<sup>۱</sup>، مطالعه انجام شده توسط مرکز تحقیقات و مطالعات آماری، اقتصادی و اجتماعی کشورهای اسلامی<sup>۲</sup> (SESRTCIC) است. بعضی از این مطالعات عواملی چون سطح بالای منابع انسانی، پشتیبانی بازار و زیر ساخت‌ها را در جذب FDI موثر می‌دانند.<sup>۳</sup> در مطالعه دیگر<sup>۴</sup> مشخص شده است که علیرغم آسان‌سازی مقررات، موانع ساختاری همچنان نقش برتر و تعیین‌کننده در جذب FDI در این کشورها دارد. مطالعه دیگر در ارتباط با کشورهای صحرای آفریقا نشان می‌دهد که برقراری دموکراسی و بهبود فضای سیاسی و برقراری آزادی‌های مدنی باعث افزایش جذب FDI در این کشورها شده‌است.<sup>۵</sup>

در ایران نیز مطالعات و پژوهش‌های متعددی در ارتباط با FDI انجام شده‌است. حسین‌زاده بحرینی در مقاله‌ای با عنوان «عوامل موثر بر امنیت سرمایه‌گذاری در ایران» عنوان کرده است که امنیت یکی از مهم‌ترین متغیرهای تاثیرگذار بر سرمایه‌گذاری است. در این مقاله به استحکام یا ضعف نهادهای امنیت‌ساز در کشور و همچنین عوامل امنیت‌ساز و میزان تاثیر آنها بر محیط کسب و کار پرداخته شده است.<sup>۶</sup> مقاله «بازشناسی عوامل موثر بر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در اقتصاد ایران و ۴۶ کشور جهان در چارچوب یک الگوی تلفیقی» نشان داد که توجه به زیرساخت‌های قانونی، تشویق و تقویت سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، توجه به کارآیی و بهره‌وری سرمایه‌گذاری انجام شده در زیرساخت‌ها و تحقیق و توسعه، توجه به کارآیی، بهره‌وری و سطح مهارت نیروی کار و اقداماتی در جهت افزایش ثبات سیاسی کشور شاید بتواند به جذب بیشتر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در ایران منجر شود.<sup>۷</sup> همچنین مطالعات دیگری در خصوص FDI در ایران و کشورهای اسلامی نشان می‌دهد که همگرایی منطقه‌ای بین کشورهای اسلامی باعث افزایش حجم FDI متقابل بین این کشورها خواهد شد.

1. Dabour(2000 ).

2. Statistical, Economic and Social Research and Training Centre for Islamic Countries.

3. Tsen (2005 ).

4. Khyeda(2007 ).

5. Suliman and Andre(2009 ).

۶. حسین‌زاده بحرینی(۱۳۸۳).

۷. داوودی(۱۳۸۳).

### ۳. متدولوژی

#### ۳.۱. داده‌ها

داده‌های موردنیاز این مطالعه از گزارش‌های سالانه منتشرشده توسط موسسات بین‌المللی اخذ شده‌است. داده‌های مربوط به کشورهای جنوب غربی آسیا از گزارش‌های سالانه آنکتاد تحت عنوان گزارش جهانی سرمایه‌گذاری<sup>۱</sup> اخذ شده‌است.<sup>۲</sup>

#### ۳.۲. تحلیل داده‌ها

در این مطالعه در ابتدا روند FDI در گروه کشورهای منطقه آسیای جنوب غربی مورد بررسی قرار خواهد گرفت. در ادامه سعی خواهد شد تا از بین کشورهای موفق این منطقه در جذب FDI، تحلیلی در خصوص جذب این جریان از کشورهای شمال و کشورهای جنوب صورت گیرد. بدین منظور آمار جریان تراکمی FDI به این کشورها برای دوره ۲۰۰۹-۲۰۰۰ مورد توجه قرار گرفته‌است.

معیار انتخاب کشورهای موفق منطقه جنوب غربی آسیا در جذب FDI دو شاخص «عملکرد FDI»<sup>۳</sup> و «پتانسیل سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی»<sup>۴</sup> (این دو شاخص هر سال توسط آنکتاد در گزارش جهانی سرمایه‌گذاری برای کلیه کشورهای جهان محاسبه و ارائه می‌شود) بوده‌است. از بین کشورهای منطقه کشوری انتخاب شده‌اند که در ارتباط با هر دو شاخص، رتبه خوبی در مقایسه با سایر کشورهای منطقه برخوردار بوده‌اند.

1. UNCTAD, WORLD INVESTMENT REPORT, (different years).

۲. توجه به این نکته ضروری است که متأسفانه دستیابی به آمار سالانه سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی کشورهای منطقه آسیای جنوب غربی بر اساس سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی هریک از کشورهای سرمایه‌گذار در این کشورها امکان پذیر نیست. عدم امکان دستیابی به این آمار باعث تحلیل محدودتر در ارتباط با سرمایه‌گذاری مستقیم جنوب- جنوب در کشورهای این منطقه در این مقاله گردید. البته در ارتباط با کشورهای توسعه یافته این مشکل تاحدودی از طریق دستیابی به آمار سالانه FDI کشورهای توسعه یافته (شمال) مرتفع گردید (www.oecd.org).

3. Inward FDI Performance Index.

$$Ind_i = \frac{FDI_i / FDI_w}{GDP_i / GDP_w}$$

۴. این شاخص ترکیبی از چند متغیر (تولید ناخالص داخلی سرانه، نرخ رشد تولید ناخالص داخلی طی ده سال گذشته، سهم صادرات در تولید ناخالص داخلی، متوسط تعداد خطوط تلفن برای ۱۰۰۰ نفر، سهم تحقیق و توسعه در تولید ناخالص داخلی، سهم کشور در بازار جهانی صادرات منابع طبیعی، سهم کشور از واردات اجزا و قطعات خودرو و محصولات الکترونیک، سهم کشور از صادرات جهانی خدمات، سهم انبار جذب FDI جهانی و ... است.

این مقاله با توجه به محدودیت آماری مربوط به سرمایه‌گذاری کشورهای جنوب به کشورهای منطقه آسیای جنوب غربی، تنها به بررسی میزان تمرکز کشورهای منتخب این منطقه از کشورهای سرمایه‌گذار شمال پرداخته است. بدین منظور از شاخص تمرکز هرفیندال-هریشتن استفاده شده است. این شاخص ابزاری مورد توافق برای اندازه‌گیری تمرکز در زمینه‌های مختلف است. وجود تعداد رقبای کم، سطح بالایی از تمرکز را سبب می‌شود در حالی که افزایش حضور رقبا تمرکز را کاهش می‌دهد. شاخص هرفیندال-هریشتن در تحلیل‌های این مقاله به صورت زیر مورد استفاده قرار می‌گیرد:

$$H_F = \sum_{i=1}^N s_i^2$$

که  $s_i$  سهم جریان ورودی FDI به داخل کشور منتخب منطقه آسیای جنوب غربی از یک کشور خاص و  $N$  تعداد کشورهایی است که در این کشور FDI انجام داده‌اند. لازم است این شاخص بعد از محاسبه نرمال شود. در تحلیل‌های این مقاله شاخص هرفیندال نرمال شده برابر است با:

$$H^* = \frac{(H_F - (1/N))}{1 - (1/N)}$$

شاخص هرفیندال نرمال‌شده با ارزشی کمتر از ۰/۱۰ به معنی تمرکز پایین است. در حالی که این شاخص با ارزشی بالای ۰/۱۸ به معنی تمرکز بالاست. اگر این شاخص بین ۰/۱۰ و ۰/۱۸ باشد، تمرکز میانه را نشان می‌دهد.

#### ۴. جریان ورودی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به منطقه آسیای جنوب غربی

جریان FDI جهانی بعد از سال‌های رکود، در نیمه اول سال ۲۰۱۰ شاهد رونق نسبی بوده است. در حال حاضر، کشورهای در حال توسعه و اقتصادهای در حال گذار نیمی از جریان FDI را از آن خود کرده‌اند. بعد از رکود سال ۲۰۰۸ جریان ورودی FDI به کشورهای توسعه یافته در سال ۲۰۰۹ به ۴۴ درصد کاهش یافته است. همچنین در نتیجه این رکود سهم کشورهای در حال توسعه نیز به ۲۴ درصد در سال ۲۰۰۹ کاهش یافته است. اما آمارها نشان

می‌دهد که در سال ۲۰۱۰ سهم کشورهای در حال توسعه افزایش یافته و در حدود نیمی از جریان ورودی FDI به این گروه کشورها اختصاص یافته است.

جدول (۱): توزیع جریان ورودی FDI در منطقه آسیای غربی (۲۰۰۹)

|                                                                                                         |                                     |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------|
| عربستان سعودی                                                                                           | بالای ۱۰ میلیارد دلار ورودی FDI     |
| ایران، پاکستان، قزاقستان، قطر، ترکیه، لبنان، امارات متحده عربی، اردن، عمان، سوریه، ترکمنستان، افغانستان | بین ۱ تا ۹/۹ میلیارد دلار ورودی FDI |
| بحرین، یمن، فلسطین، ارمنستان، گرجستان، ازبکستان، آذربایجان، قرقیزستان، تاجیکستان                        | کمتر از ۱ میلیارد دلار ورودی FDI    |
| Source: World Investment Report 2010(UNCTAD)                                                            |                                     |

توزیع جریان ورودی FDI در منطقه آسیای غربی نشان می‌دهد در سال ۲۰۰۹ کشور عربستان سعودی بیشترین جذب سرمایه‌گذاری را داشته است. کشورهای ایران، پاکستان، قزاقستان، ترکیه، لبنان، امارات متحده عربی، اردن، عمان، سوریه، ترکمنستان و افغانستان بین ۱ تا ۹/۹ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی دریافت کرده‌اند و کشورها بحرین، یمن، فلسطین، ارمنستان، گرجستان، ازبکستان، آذربایجان، قرقیزستان و تاجیکستان کمتر از ۱ میلیارد دلار ورودی FDI داشته‌اند.

## ۵. جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به تفکیک شمال و جنوب به

### کشورهای منتخب سند چشم‌انداز

بررسی نقش کشورهای شمال و جنوب در FDI کلیه کشورهای چشم‌انداز (۲۷ کشور خاورمیانه و آسیای میانه و قفقاز و بقیه کشورهای همسایه ایران) با توجه به عدم دستیابی به آمار و اطلاعات مربوط به همه این کشورها در چارچوب این مقاله امکان‌پذیر نبود. لذا برای انتخاب تعدادی از کشورهای موردنظر در سند چشم‌انداز که در زمینه جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی موفق عمل کرده‌اند، سعی شد با استفاده از شاخص عملکرد FDI و شاخص پتانسیل FDI که سالانه توسط آنکتاب برای همه کشورهای جهان در گزارش سرمایه‌گذاری



جهانی منتشر می‌شود، تعدادی از کشورهای سندچشم‌انداز که در زمینه هر دو شاخص در سال ۲۰۰۹ رتبه خوبی در بین سایر کشورهای این منطقه داشته‌اند و در عین حال امکان دستیابی به آمار سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی برای آنها امکان‌پذیر است، انتخاب کردند. فهرست کشورهای انتخابی شامل ایران، آذربایجان، ارمنستان، امارات متحده عربی، بحرین، پاکستان، ترکیه، سوریه، عربستان سعودی، عمان، قزاقستان، قطر، لبنان و مصر است. میزان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی جذب‌شده در این کشورها برای دوره ۲۰۰۹-۲۰۰۰ و میزان جریان تراکمی جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (برای کل دوره ۲۰۰۹-۲۰۰۰) این کشورها در جدول (۲) آورده شده است. این کشورها از جمله کشورهای با شاخص عملکرد و شاخص پتانسیل خوب در جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در بین کشورهای این منطقه محسوب می‌شوند.

جدول (۲) - جریان ورودی FDI به کشورهای منتخب آسیای جنوب غربی (۲۰۰۹-۲۰۰۰، میلیون دلار)

| کشور      | ۲۰۰۰ | ۲۰۰۱ | ۲۰۰۲ | ۲۰۰۳ | ۲۰۰۴ | ۲۰۰۵  | ۲۰۰۶  | ۲۰۰۷   | ۲۰۰۸  | ۲۰۰۹  | جمع دوره |
|-----------|------|------|------|------|------|-------|-------|--------|-------|-------|----------|
| ایران     | ۱۹۴  | ۱۰۸۴ | ۳۶۵۸ | ۲۶۹۸ | ۲۸۶۳ | ۳۱۳۶  | ۱۶۴۷  | ۱۶۷۰   | ۱۶۱۵  | ۳۰۱۶  | ۲۱۵۸۰    |
| آذربایجان | ۱۳۰  | ۲۲۷  | ۱۳۹۲ | ۲۳۸۵ | ۳۵۵۶ | ۱۶۸۰  | -۵۸۴  | -۴۷۴۹  | ۱۴    | ۴۷۳   | ۵۴۲۴     |
| ارمنستان  | ۱۰۴  | ۷۰   | ۱۱۱  | ۱۲۱  | ۲۴۸  | ۲۳۹   | ۴۵۳   | ۶۶۱    | ۱۱۳۲  | ۸۳۸   | ۳۹۷۷     |
| امارات    | -۵۰۶ | ۱۱۸۴ | ۱۳۱۴ | ۴۲۵۶ | ۱۰۰۴ | ۱۰۹۰۰ | ۱۲۸۰۶ | ۱۴۱۸۷  | ۱۳۷۰۰ | ۴۰۰۳  | ۷۱۸۴۷    |
| بحرین     | ۳۶۴  | ۸۰   | ۲۱۷  | ۵۱۷  | ۸۶۵  | ۱۰۴۹  | ۲۹۱۵  | ۱۷۵۶   | ۱۷۹۴  | ۲۵۷   | ۹۸۱۴     |
| پاکستان   | ۳۰۹  | ۳۸۳  | ۸۲۳  | ۵۳۴  | ۱۱۱۸ | ۲۲۰۱  | ۴۲۷۳  | ۵۵۹۰   | ۵۴۳۸  | ۲۳۸۷  | ۲۳۰۵۶    |
| ترکیه     | ۹۸۰  | ۳۳۵۲ | ۱۰۸۱ | ۱۶۹۳ | ۲۷۷۹ | ۱۰۰۱۰ | ۲۰۲۳۳ | ۲۲۰۲۰۱ | ۱۸۱۴۸ | ۷۶۱۱  | ۸۷۸۹۹    |
| سوریه     | ۲۷۰  | ۱۱۰  | ۱۱۵  | ۱۶۰  | ۳۲۰  | ۵۸۳   | ۶۵۹   | ۱۲۴۲   | ۱۴۶۷  | ۱۴۳۴  | ۶۳۶۰     |
| عربستان   | ۱۸۳  | ۵۰۴  | ۴۵۳  | ۷۷۸  | ۱۹۴۲ | ۱۲۰۹۷ | ۱۷۱۴۰ | ۲۲۸۲۱  | ۳۸۱۵۱ | ۳۵۵۱۴ | ۱۲۹۵۸۴   |
| عمان      | ۸۳   | ۵    | ۱۲۲  | ۲۶   | ۱۱۱  | ۱۵۳۸  | ۱۵۹۷  | ۳۳۳۲   | ۲۳۵۹  | ۲۲۱۱  | ۱۱۳۸۴    |
| قزاقستان  | ۱۲۸۴ | ۲۸۳۶ | ۲۵۹۳ | ۲۰۸۲ | ۴۱۳۱ | ۱۹۸۲  | ۶۳۶۰  | ۱۱۰۹۶  | ۱۵۷۷۵ | ۱۲۶۴۹ | ۹۰۷۸۸    |
| قطر       | ۲۵۲  | ۲۹۶  | ۶۲۴  | ۶۲۵  | ۱۱۹۹ | ۲۵۰۰  | ۳۵۰۰  | ۴۷۰۰   | ۴۱۰۷  | ۸۷۲۲  | ۲۶۵۲۴    |
| کویت      | ۱۶   | -۱۷۵ | ۴    | -۶۸  | ۲۴   | ۲۳۴   | ۱۲۲   | ۱۱۶    | -۵۱   | ۱۴۵   | ۳۶۷      |
| لبنان     | ۹۶۴  | ۱۴۵۱ | ۱۳۳۶ | ۲۸۶۱ | ۲۴۸۴ | ۳۳۲۱  | ۳۱۳۲  | ۳۳۷۶   | ۴۳۳۳  | ۴۸۰۴  | ۲۸۰۶۱    |
| مصر       | ۱۲۳۵ | ۵۱۰  | ۶۴۷  | ۲۳۷  | ۲۱۵۷ | ۵۳۷۶  | ۱۰۰۴۳ | ۱۱۵۷۸  | ۹۴۹۵  | ۶۷۱۲  | ۴۷۹۹۰    |

Source: World Investment Report, 2010(UNCTAD).

در ادامه جریان تراکمی ورودی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به هر یک از کشورهای مورد نظر ارایه می‌شود. در این جدول میزان ورودی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی از کل جهان، از کشورهای شمال و از کشورهای جنوب به تفکیک ارایه شده‌است. همچنین در این جدول برای هر یک از کشورهای منتخب منطقه آسیای جنوب غربی سه کشور شمال که بیشترین سهم را در بین این گروه از کشورها در سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی کشور مورد نظر داشته‌اند، مشخص شده است. علت عدم وجود ستون‌های مربوط به سه کشور اصلی جنوب سرمایه‌گذار عدم دسترسی به آمار این جریان ورودی به تفکیک کشورهای جنوب بوده‌است.

#### ۵.۱. جریان تراکمی ورودی FDI به کشورهای منتخب منطقه آسیای جنوب غربی

جریان تراکمی ورودی FDI به ایران در این دوره ۲۱۵۷۹/۶۳ میلیون دلار بوده‌است. سهم کشورهای شمال از این جریان تراکمی ۵/۵ درصد و سهم کشورهای جنوب ۹۴/۴ درصد بوده است. مطابق این آمار بیشتر جریان ورودی FDI به ایران از کشورهای جنوب بوده است. بررسی جریان تراکمی ورودی FDI به ایران از کشورهای شمال به تفکیک کشورهای سرمایه‌گذار این منطقه نشان می‌دهد بیشترین سهم مربوط به کشور آلمان (۶۷/۹) بوده است. بعد از آلمان کشور ترکیه بیشترین سهم (۱۱/۹) را به خود اختصاص داده است.

جریان تراکمی ورودی FDI به آذربایجان در این دوره ۱۰۷۵۷/۳ میلیون دلار بوده‌است. سهم کشورهای شمال از این جریان تراکمی ۸۳ درصد و سهم کشورهای جنوب ۱۷ درصد بوده است. مطابق این آمار بیشتر جریان ورودی FDI به آذربایجان از کشورهای شمال بوده است. بررسی جریان تراکمی ورودی FDI به آذربایجان از کشورهای شمال به تفکیک کشورهای سرمایه‌گذار این منطقه نشان می‌دهد بیشترین سهم مربوط به کشور آمریکا (۶۹/۲) بوده است. بعد از آمریکا کشور ترکیه بیشترین سهم (۲۱/۱۴) را به خود اختصاص داده است.

جریان تراکمی ورودی FDI به ارمنستان در این دوره ۳۹۷۶/۸۷ میلیون دلار بوده است. سهم کشورهای شمال از این جریان تراکمی ۷ درصد و سهم کشورهای جنوب ۹۳ درصد بوده است. مطابق این آمار بیشتر جریان ورودی FDI به ارمنستان از کشورهای جنوب بوده است. بررسی جریان تراکمی ورودی FDI به این کشور از کشورهای شمال به تفکیک کشورهای سرمایه‌گذار این منطقه نشان می‌دهد بیشترین سهم مربوط به کشور فرانسه (۴۰) بوده است. رتبه دوم به کشور یونان (۲۸) اختصاص دارد.

جریان تراکمی ورودی FDI به امارات متحده عربی در این دوره ۷۱۸۴۶/۹۶ میلیون دلار بوده است. سهم کشورهای شمال از این جریان تراکمی ۵۳ درصد و سهم کشورهای جنوب ۴۷ درصد بوده است. مطابق این آمار بیشتر جریان ورودی FDI به امارات از کشورهای شمال بوده است. بررسی جریان تراکمی ورودی FDI به این کشور از کشورهای شمال به تفکیک کشورهای سرمایه‌گذار این منطقه نشان می‌دهد بیشترین سهم مربوط به کشور لوکزامبورگ (۴۹) بوده است. رتبه دوم به کشور سوئیس (۲۰) اختصاص دارد.

جریان تراکمی ورودی FDI به بحرین در این دوره ۹۸۱۳/۷۱ میلیون دلار بوده است. سهم کشورهای شمال از این جریان تراکمی ۶/۴۲ درصد و سهم کشورهای جنوب ۹۳/۵۷ درصد بوده است. مطابق این آمار بیشتر جریان ورودی FDI به بحرین از کشورهای جنوب بوده است. بررسی جریان تراکمی ورودی FDI به این کشور از کشورهای شمال به تفکیک کشورهای سرمایه‌گذار این منطقه نشان می‌دهد بیشترین سهم مربوط به کشور انگلستان (۳۷) بوده است. رتبه دوم به کشور فرانسه (۳۰) اختصاص دارد.

جریان تراکمی ورودی FDI به پاکستان در این دوره ۲۳۰۵۶ میلیون دلار بوده است. سهم کشورهای شمال از این جریان تراکمی ۳۷ درصد و سهم کشورهای جنوب ۶۳ درصد بوده است. مطابق این آمار بیشتر جریان ورودی FDI به پاکستان از کشورهای جنوب بوده است. بررسی جریان تراکمی ورودی FDI به این کشور از کشورهای شمال به تفکیک کشورهای سرمایه‌گذار این منطقه نشان می‌دهد بیشترین سهم مربوط به کشور ترکیه (۳۲) بوده است. رتبه دوم به کشور انگلستان (۳۲) اختصاص دارد.

جریان تراکمی ورودی FDI به ترکیه در این دوره ۸۷۸۹۸/۶۱ میلیون دلار بوده است. سهم کشورهای شمال از این جریان تراکمی ۶۵/۱۴ درصد و سهم کشورهای جنوب ۳۴/۸۵ درصد بوده است. مطابق این آمار بیشتر جریان ورودی FDI به ترکیه از کشورهای شمال بوده است. بررسی جریان تراکمی ورودی FDI به این کشور از کشورهای شمال به تفکیک کشورهای سرمایه‌گذار این منطقه نشان می‌دهد بیشترین سهم مربوط به کشور بلژیک (۱۸) بوده است. رتبه دوم به کشور آلمان (۱۲) اختصاص دارد.

جریان تراکمی ورودی FDI به سوریه در این دوره ۶۳۵۹/۶۸ میلیون دلار بوده است. سهم کشورهای شمال از این جریان تراکمی ۷ درصد و سهم کشورهای جنوب ۹۳ درصد بوده

است. مطابق این آمار بیشتر جریان ورودی FDI به سوریه از کشورهای جنوب بوده است. بررسی جریان تراکمی ورودی FDI به این کشور از کشورهای شمال به تفکیک کشورهای سرمایه‌گذار این منطقه نشان می‌دهد بیشترین سهم مربوط به کشور آلمان (۵۷) بوده است. رتبه دوم به کشور هلند (۲۹/۴۶) اختصاص دارد.

جریان تراکمی ورودی FDI به عربستان سعودی در این دوره ۱۲۹۵۸۳/۹ میلیون دلار بوده است. سهم کشورهای شمال از این جریان تراکمی ۵/۸ درصد و سهم کشورهای جنوب ۹۴/۱۸ درصد بوده است. مطابق این آمار بیشتر جریان ورودی FDI به عربستان از کشورهای جنوب بوده است. بررسی جریان تراکمی ورودی FDI به این کشور از کشورهای شمال به تفکیک کشورهای سرمایه‌گذار این منطقه نشان می‌دهد بیشترین سهم مربوط به کشور ژاپن (۳۷) بوده است. رتبه دوم به کشور انگلستان (۱۸/۴۸) اختصاص دارد.

جریان تراکمی ورودی FDI به عمان در این دوره ۱۱۳۸۴/۱۱ میلیون دلار بوده است. سهم کشورهای شمال از این جریان تراکمی ۱۰ درصد و سهم کشورهای جنوب ۹۰ درصد بوده است. مطابق این آمار بیشتر جریان ورودی FDI به عمان از کشورهای جنوب بوده است. بررسی جریان تراکمی ورودی FDI به این کشور از کشورهای شمال به تفکیک کشورهای سرمایه‌گذار این منطقه نشان می‌دهد بیشترین سهم مربوط به کشور هلند (۵۶) بوده است. رتبه دوم به کشور کره جنوبی (۱۴) اختصاص دارد.

جریان تراکمی ورودی FDI به قزاقستان در این دوره ۶۰۷۸۸/۲۶ میلیون دلار بوده است. سهم کشورهای شمال از این جریان تراکمی ۱۸ درصد و سهم کشورهای جنوب ۸۲ درصد بوده است. مطابق این آمار بیشتر جریان ورودی FDI به قزاقستان از کشورهای جنوب بوده است. بررسی جریان تراکمی ورودی FDI به این کشور از کشورهای شمال به تفکیک کشورهای سرمایه‌گذار این منطقه نشان می‌دهد بیشترین سهم مربوط به کشور هلند (۲۹) بوده است. رتبه دوم به کشور لوکزامبورگ (۲۴) اختصاص دارد.

جریان تراکمی ورودی FDI به قطر در این دوره ۲۶۵۲۳/۹۳ میلیون دلار بوده است. سهم کشورهای شمال از این جریان تراکمی ۵۱ درصد و سهم کشورهای جنوب ۴۹ درصد بوده است. مطابق این آمار جریان ورودی FDI به قطر از کشورهای شمال و جنوب نسبت مساوی داشته است. بررسی جریان تراکمی ورودی FDI به این کشور از کشورهای شمال به

تفکیک کشورهای سرمایه‌گذار این منطقه نشان می‌دهد بیشترین سهم مربوط به کشور آمریکا (۵۸) بوده است. رتبه دوم به کشور دانمارک (۲۰) اختصاص دارد.

جریان تراکمی ورودی FDI به لبنان در این دوره ۲۸۰۶۰/۷۹ میلیون دلار بوده است. سهم کشورهای شمال از این جریان تراکمی ۱/۱۷ درصد و سهم کشورهای جنوب ۹۸/۸۲ درصد بوده است. مطابق این آمار بیشتر جریان ورودی FDI به لبنان از کشورهای جنوب بوده است. بررسی جریان تراکمی ورودی FDI به این کشور از کشورهای شمال به تفکیک کشورهای سرمایه‌گذار این منطقه نشان می‌دهد بیشترین سهم مربوط به کشور فرانسه (۵۰/۷۷) بوده است. رتبه دوم به کشور آمریکا (۲۲/۹۸) اختصاص دارد.

جریان تراکمی ورودی FDI به مصر در این دوره ۴۷۹۸۹/۷ میلیون دلار بوده است. سهم کشورهای شمال از این جریان تراکمی ۶۷ درصد و سهم کشورهای جنوب ۳۳ درصد بوده است. مطابق این آمار بیشتر جریان ورودی FDI به مصر از کشورهای شمال بوده است. بررسی جریان تراکمی ورودی FDI به این کشور از کشورهای شمال به تفکیک کشورهای سرمایه‌گذار این منطقه نشان می‌دهد بیشترین سهم مربوط به کشور فرانسه (۴۴/۹) بوده است. رتبه دوم به کشور آمریکا (۱۶/۴) اختصاص دارد.

جدول (۳) - جریان تراکمی ورودی FDI به کشورهای منتخب آسیای جنوب غربی (۲۰۰۹-۲۰۰۰).

میلیون دلار و درصد

| کشور      | کل جهان | کشورهای شمال |     | کشورهای جنوب |     | سه کشور شمال با بیشترین سهم FDI |       |     |            |      |     |            |      |     |
|-----------|---------|--------------|-----|--------------|-----|---------------------------------|-------|-----|------------|------|-----|------------|------|-----|
|           |         | ارزش         | سهم | ارزش         | سهم | کشور اول                        |       |     | کشور دوم   |      |     | کشور سوم   |      |     |
|           |         |              |     |              |     | کشور                            | ارزش  | سهم | کشور       | ارزش | سهم | کشور       | ارزش | سهم |
| ایران     | ۲۱۵۸۰   | ۱۲۰۴         | ۶   | ۲۰۳۷۵        | ۹۴  | آلمان                           | ۸۱۸   | ۶۸  | ترکیه      | ۱۴۴  | ۱۲  | دانمارک    | ۱۲۷  | ۱۱  |
| آذربایجان | ۱۰۵۵۷   | ۸۹۰۰         | ۸۳  | ۱۸۵۷         | ۱۷  | آمریکا                          | ۶۱۶۷  | ۶۹  | ترکیه      | ۱۸۸۲ | ۲۱  | سوئد       | ۴۷۶  | ۵   |
| ارمنستان  | ۳۹۷۷    | ۲۷۷          | ۷   | ۲۷۰۰         | ۹۳  | فرانسه                          | ۱۱۱   | ۴۰  | یونان      | ۷۹   | ۲۸  | آلمان      | ۶۴   | ۲۳  |
| امارات    | ۷۱۸۴۷   | ۳۸۳۲۲        | ۵۳  | ۳۳۵۲۵        | ۴۷  | لوکزامبورگ                      | ۱۸۷۰۵ | ۴۹  | سوئیس      | ۷۷۵۷ | ۲۰  | آمریکا     | ۲۷۶۴ | ۱۰  |
| بحرین     | ۹۸۱۴    | ۶۳۰          | ۶   | ۹۱۸۳         | ۹۴  | انگلستان                        | ۲۳۴   | ۳۷  | فرانسه     | ۱۹۰  | ۳۰  | سوئد       | ۶۰   | ۹   |
| پاکستان   | ۲۳۰۵۶   | ۸۵۴۸         | ۳۷  | ۱۴۵۰۸        | ۶۳  | ترکیه                           | ۲۷۶۶  | ۳۲  | انگلستان   | ۲۷۶۶ | ۳۲  | سوئیس      | ۱۲۱۲ | ۱۴  |
| ترکیه     | ۸۷۸۹۹   | ۵۷۲۶۱        | ۶۵  | ۳۰۶۳۷        | ۳۵  | بلژیک                           | ۱۰۰۵۵ | ۱۸  | آلمان      | ۶۸۹۱ | ۱۲  | اتریش      | ۶۵۲۳ | ۱۱  |
| سوریه     | ۶۳۶۰    | ۴۳۱          | ۷   | ۵۹۲۹         | ۹۳  | آلمان                           | ۲۴۷   | ۵۷  | هلند       | ۱۲۷  | ۲۹  | فرانسه     | ۵۳   | ۱۲  |
| عربستان   | ۱۲۹۵۸۴  | ۷۳۵۵         | ۶   | ۱۲۲۰۴۵       | ۹۴  | ژاپن                            | ۲۸۰۲  | ۳۷  | انگلستان   | ۱۳۹۳ | ۱۸  | فرانسه     | ۱۱۸۶ | ۱۶  |
| عمان      | ۱۱۳۸۴   | ۱۱۴۰         | ۱۰  | ۱۰۲۴۵        | ۹۰  | هلند                            | ۶۳۷   | ۵۶  | کره جنوبی  | ۱۶۶  | ۱۵  | آمریکا     | ۱۱۷  | ۱۰  |
| قزاقستان  | ۶۰۷۸۸   | ۱۰۹۰۷        | ۱۸  | ۴۹۸۸۱        | ۸۲  | هلند                            | ۳۱۷۱  | ۲۹  | لوکزامبورگ | ۲۶۶۲ | ۲۴  | آمریکا     | ۱۴۳۹ | ۱۳  |
| قطر       | ۲۶۵۲۴   | ۱۳۴۴۶        | ۵۱  | ۱۳۰۷۸        | ۴۹  | آمریکا                          | ۷۸۱۸  | ۵۸  | دانمارک    | ۲۶۴۱ | ۲۰  | هلند       | ۱۷۸۲ | ۱۳  |
| لبنان     | ۲۸۰۶۱   | ۳۳۱          | ۱   | ۲۷۷۳۰        | ۹۹  | فرانسه                          | ۱۶۸   | ۵۱  | آمریکا     | ۷۶   | ۲۳  | لوکزامبورگ | ۳۲   | ۱۰  |
| مصر       | ۴۷۹۹۰   | ۳۲۱۹۱        | ۶۷  | ۱۵۷۹۸        | ۳۳  | فرانسه                          | ۱۴۴۵۴ | ۴۵  | آمریکا     | ۵۳۰۲ | ۱۶  | انگلستان   | ۴۳۴۳ | ۱۳  |

Sources: www.stat.oecd.org & World Investment Report 2010(UNCTAD)

## ۶. تعیین تمرکز کشورهای منتخب آسیای جنوب غربی در ارتباط با جریان

### ورودی FDI از کشورهای شمال

در این بخش سعی خواهد شد که با توجه به شاخص هرفیندال-هریشتن که در بخش متدلوژی معرفی گردید، میزان تمرکز کشورهای منتخب سند چشم‌انداز از جریان ورودی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی شمال تعیین گردد. محاسبه این شاخص نشان می‌دهد که جریان ورودی از کشورهای شمال به هر یک از کشورهای منتخب تا چه میزان به تعداد محدود یا گسترده‌ای از کشورهای واقع در شمال تمرکز دارد. علت عدم محاسبه این شاخص برای جریان ورودی FDI از جنوب عدم دسترسی به آمار مربوطه بوده‌است.

همانطور که قبل‌تر نیز عنوان شد، شاخص هرفیندال با ارزشی کمتر از ۰/۱۰ به معنی تمرکز پایین است. در حالی که بالای ۰/۱۸ به معنی تمرکز بالاست. در صورتی که این شاخص بین ۰/۱۰ و ۰/۱۸ باشد، تمرکز متوسط را نشان می‌دهد.

این شاخص برای کشور ترکیه نشان دهنده تمرکز پایین است. در حالی که برای بحرین، عربستان سعودی و قزاقستان، نشان دهنده تمرکز میانه است. اما میزان این شاخص برای کشورهای ایران، آذربایجان، ارمنستان، امارات متحده عربی، پاکستان، تاجیکستان، سوریه، عمان، قطر، لبنان و مصر از تمرکز بالا حکایت دارد. بدین معنی که جریان ورودی FDI از شمال به این کشورها به یک یا دو کشور تکیه داشته و بقیه کشورهای شمال نقش کم‌نگتری در این ارتباط دارند.

جدول (۴) - شاخص هرفیندال - هریشتن برای جریان ورودی FDI به کشورهای منتخب منطقه آسیای

جنوب غربی از کشورهای شمال

|                             |                   |
|-----------------------------|-------------------|
| ۰/۴۴۳                       | ایران             |
| ۰/۴۸۱                       | آذربایجان         |
| ۰/۲۱۰                       | ارمنستان          |
| ۰/۲۵۴                       | امارات متحده عربی |
| ۰/۱۸۵                       | بحرین             |
| ۰/۲۶۲                       | پاکستان           |
| ۰/۰۵۲                       | ترکیه             |
| ۰/۳۵۸                       | سوریه             |
| ۰/۱۴۳                       | عربستان سعودی     |
| ۰/۲۷۲                       | عمان              |
| ۰/۱۲۵                       | قزاقستان          |
| ۰/۳۴۱                       | قطر               |
| ۰/۲۴۳                       | لبنان             |
| ۰/۲۱۹                       | مصر               |
| ماخذ: محاسبات حاصل از پژوهش |                   |

## ۷. نتایج

- سهم کشورهای در حال توسعه از جریان ورودی FDI جهان بعد از سال ۲۰۰۰ افزایش یافته است.
- جایگاه ایران در جذب FDI در بین کشورهای انتخابی منطقه جنوب غربی آسیا رتبه ۱۲ است. در این ارتباط بیشترین میزان جذب مربوط به عربستان سعودی است. از این حیث کشور ترکیه رتبه دوم را دارد. امارات متحده عربی، قزاقستان، مصر، لبنان، قطر و پاکستان جذب FDI بیشتر از ایران داشته اند. اما عمان، آذربایجان، بحرین، سوریه، ارمنستان و از لحاظ جذب FDI بعد از ایران قرار دارند.
- سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کشورهای منطقه جنوب غربی آسیا از هر دو گروه شمال و جنوب انجام شده است. البته سهم این دو گروه کشور در کشورهای منتخب متفاوت است.
  - در کشورهای ایران، ارمنستان، بحرین، پاکستان، سوریه، عربستان سعودی، عمان، قزاقستان و لبنان کشورهای جنوب سهم بیشتری از سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی دارند.
  - در کشورهای آذربایجان، ترکیه و مصر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی بیشتر توسط کشورهای شمال صورت پذیرفته است.
  - در کشورهای امارات متحده عربی و قطر هر دو گروه کشور شمال و جنوب سهم نسبتاً یکسانی در سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی داشته‌اند.
- تعداد کشورهای منتخبی که نقش جنوب در جریان ورودی آنها بیشتر بوده بیشتر از تعداد کشورهای است که نقش شمال بیشتر بوده است. این نتیجه بر افزایش سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی جنوب-جنوب در سال‌های اخیر تأکید دارد.
- محاسبه شاخص تمرکز (شاخص هرفیندال) برای جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی از کشورهای شمال به کشورهای منتخب نشان می‌دهد برای اکثر کشورهای منتخب این جریان به یک یا دو کشور سرمایه‌گذار شمال وابستگی و تمرکز بیشتری دارد.
  - ایران، آذربایجان، ارمنستان، امارات متحده عربی، پاکستان، سوریه، عمان، قطر، لبنان و مصر دارای شاخص تمرکز بالایی در ارتباط با جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی از کشورهای شمال هستند.

- ۳ کشور دیگر (بحرین، قزاقستان و عربستان سعودی) شاخص تمرکز میانه‌ای در ارتباط با جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی از کشورهای شمال دارند.
- کشور ترکیه شاخص تمرکز پایین در ارتباط با جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی از کشورهای شمال دارد.

## ۸. پیشنهادات

- اگرچه طی سال‌های اخیر سهم کشورهای در حال توسعه و از جمله کشورهای منطقه آسیای جنوب غربی و ایران در جذب FDI بیشتر شده‌است، اما برای جذب بیشتر و تبدیل شدن ایران به قدرت اول منطقه (مطابق سند چشم‌انداز) لازم است شرایط محیط اقتصادی و سیاسی بهبود یابد. فقدان مقررات تنظیمی برای جذب FDI، بورکراسی اداری و هزینه‌های بالا برای ایجاد کسب‌وکار جدید از مشکلات ایران برای جذب بیشتر FDI است. بهبود این شرایط باعث جذب بیشتر FDI خواهد شد. زیرا ایران زمینه‌های سنتی جذب FDI مثل وفور منابع طبیعی و هزینه‌های به نسبت پایین نیروی کار را داراست.
- با توجه به جایگاه فعلی ایران در جذب FDI در منطقه (رتبه ۱۲) که رتبه چندان موفقی نیست و با توجه به تمرکز بالای ایران در جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی از کشورهای شمال به نظر می‌رسد لازم است سیاستگذاری‌های لازم برای افزایش جذب و تنوع جذب از کشورهای شمال صورت گیرد. همچنین رتبه ایران نیاز به تلاش بیشتر برای جذب ورودی FDI از هر دو گروه کشور شمال و جنوب را تاکید می‌کند.
- کشور ترکیه دومین کشور سرمایه‌گذار در ایران بوده‌است. با توجه به همسایگی ایران و ترکیه، ایران می‌تواند شرایط لازم را برای جذب بیشتر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی از این کشور فراهم آورد.
- بررسی دلایل موفقیت سایر کشورهای منطقه در جذب FDI از جنوب، مثل عربستان سعودی، قزاقستان، لبنان و پاکستان می‌تواند در موفقیت آتی ایران در این زمینه موثر باشد. تعیین دلایل این موفقیت‌ها می‌تواند موضوع مطالعات آتی در این زمینه باشد.



## منابع

- Chunlai, c(1997). The Location Determinants of FDI in Developing Countries, CIES Disussion paper Series, 97-112.
- Dabour, Nabil Md(2000). The Role of Foreign Direct Investment(FDI) in Development and Growth in OIC Member Countries, Journal of Economic Cooperation and Development, 21(3), 17-60.
- Davoodi & Shahmoradi(1383). Recognition of Factors Attracting FDI in Iran's economy and 46 Countries in the Framework of an Integrated Model. Journal of pazhoheshhaie eghtesadi, 20(3), 81-110.(in Persian).
- Frawsen, Gari and Josefsson(2004). Henrick, FDI & Developing Countries, How to Attract Trans- National Corporation? School of Economics and management, LUND University, p3.
- Hossinzadeh Bahraini(1383). Factors Affecting Investment Security in Iran, journal of Jastarhayeh eghtesadi, (2), 109-155.(in Persian).
- Khyeda, Svitlana(2007). Foreign Direct Investment in the Middle East:Major Regulatory Restrictions, In Sight Turkey, 9(2).
- Rashmi, Banga(2003). Impact of Government Policies and Investment Agreements on FDI Inflows, CRIER Working Paper No. 116, p 6.
- Subhasis, Bera, Shikha Gupta(2009). South-South FDI VS North- South FDI: A Comparative Analysis in the Context to India, Working Paper(INDIAN COUNCIL FOR RESEARCH ON INTERNATIONAL ECONOMIC RELATIONS),(238), 1-7.
- Suliman, Adil H and Andre Varella Mollick(2009). Human Capital Development, War and Foreign Direct Investment in Sub-Saharan Africa, Oxford Development Studies, 37(1), 47-61.
- Tsen, wong Hock(2005).The Development of Foreign Direct Investment in the Manufacturing of Malaysia, Journal of Economic Cooperation and Development, 26(2), 91-110.
- Wells, l(1983). Third World Multinationals, Cambridge: MIT Press.
- UNCTAD, World Investment Report, (2004 ...2010).